

חובה מוסרית וחוקית

ב־7 באוקטובר 2023 מדינת ישראל בכלל ותושבי עוטף עזה בפרט התעוררו למתקפת טרור קשה, זוועתית ואכזרית, שבמסגרתה גם נחטפו על ידי חמאס אזרחים חפים מפשע, שכל חטאם הוא שהם ישראלים, וליתר דיוק יהודים. החשש הוא כי שחרור החטופים יגבה מחיר כבד, כזה שהמדינה והציבור לא יכולים לעמוד בו, ועל כך יש להעיר שתי הערות.

ראשית, החובה להשיב את החטופים – לפחות האזרחים שביניהם – אינה רק חובה מוסרית, כי אם חובה חוקית. המדינה נכשלה כישלון מוחלט כאשר לא מנעה אירוע זוועתי זה מראש, ועוד יותר כאשר לא ידעה להגן על אזרחיה לאחר שפרץ. החוזה המדיני הבסיסי עוסק בחובת המדינה לספק לאזרחיה ביטחון לאומי ואישי כאחד, וחווה זה הופר ברגל גסה, ולכן על המדינה לעשות כל שביכולתה להשיבם הביתה. מדובר באינטרס מדינתי מהמעלה הראשונה, המונח ביסוד המוצק של הביטחון הלאומי ושל החוסן הציבורי והחברתי הפנימי.

שנית, שחרור החטופים – גם כאן, לפחות האזרחים שביניהם – חייב להיעשות ללא שום תנאי. אמנם אין ציפייה מארגון טרור שיפעל מתוך שיקולים מוסריים, המתחייבים מהדין הבינלאומי או מערכי דת האיסלאם שבהם הוא מתהדר (הגם שהוא רחוק מהם מרחק שמיים וארץ), אך למדינת ישראל יש ספקטרום רחב של כלים דיפלומטיים שעשויים לסייע בידה להשיב את החטופים האזרחים הביתה, ללא כל תנאי – בייחוד בתקופה שבה היא נהנית, ובצדק, מלגיטימציה בינלאומית רחבת היקף. זה הזמן להישען על הסכמי אברהם, אך לא רק, לשם שחרור החטופים, שכן שחרור החטופים צריך להיות אינטרס עליון של המדינות הערביות והמוסלמיות החתומות עליהם, ולא רק של ישראל לבדה.

שותפות זו יכולה לבוא לידי ביטוי בשני מישורים: הגדל והסמוי. במישור הגלוי, מדינות המפרץ, בעיקר אלה החתומות עם ישראל על הסכמי שלום, מחזיקות בקשרים הדדיים ייחודיים, כלכליים ושבטיים כאחד. דברים אלה נכונים גם ביחסים בינן לבין קטאר, שלה זיקה מיוחדת לחמאס. ישראל, בסיוע מדינות אירופה וארצות הברית, יכולה להפעיל בעזרת שותפותיה להסכמי אברהם לחץ על קטאר כדי שזו תלחץ על חמאס לשחרר את החטופים – לחץ שחמאס לא יוכל לעמוד בו, לבטח לא במהלך מלחמה רחבת היקף וארוכת טווח.

במישור הסמוי, לערב הסעודית יכול להיות דווקא עכשיו תפקיד קריטי. בשנים האחרונות היא נהנית ממעמד הנהגתי מוביל וכולט בעולם הערבי, שהולך ומתחזק גם לאור התקרבותה אל מדינות המערב, בראשן ארצות הברית, ואגב כך גם אל ישראל. תפקידה של ערב הסעודית עשוי להיות עוד יותר אקוטי בהיותה גם מדינה מוסלמית, ואולי מנהיגת העולם המוסלמי, המבקשת להתנער מטרור – לא כל שכן טרור בעל מאפיינים דאעשיים – ולעמוד על אותה במה עולמית לצד ישראל נגד האיסלאם השיעי, כפי שהוא מיוצג על ידי איראן ושאיופתיה הגרעינית.

כל אלו עשויים להיות כלים דיפלומטיים מועילים במאמץ להשבת החטופים – ועל ישראל להשתמש בכולם כדי לממש את חובתה המוסרית והחוקית כלפי אזרחיה. פרופ' מוחמד ותד הוא דקאן בית הספר למשפטים במכללה האקדמית צפת; חוקר בכיר במכון למחשבה ישראלית ובמכון למחקרי ביטחון לאומי, ועמית מחקר במכון למדיניות נגד טרור באוניברסיטת רייכמן ובמברז מינרבה לשלטון החוק במצבי קיצון באוניברסיטת חיפה